

Микола ГОЛОВКО

Видатні постаті вітчизняної дидактики

До 90-річчя від дня народження професора Олександра Івановича Бугайова

У статті висвітлюється життєвий та творчий шлях професора О.І. Бугайова. Обґрунтовується роль видатного вченого у розвитку теорії та методики навчання фізики в Україні. Аналізуються результати роботи методичних читань, присвячених 90-річчю від дня народження О.І. Бугайова у рамках конференції «Проблеми сучасного підручника».

Ключові слова: дидактика фізики, керівник наукової школи, створення підручника з фізики.

Николай ГОЛОВКО

Выдающиеся личности отечественной дидактики

К 90-летию со дня рождения профессора Александра Ивановича Бугаёва

В статье освещается жизненный и творческий путь профессора А.И. Бугаёва. Обосновывается роль выдающегося ученого в развитии теории и методики обучения физике в Украине. Анализируются результаты работы методических чтений, посвящённых 90-летию со дня рождения А.И. Бугаёва в рамках конференции «Проблемы современного учебника».

Ключевые слова: дидактика физики, руководитель научной школы, создание учебника по физике.

Mykola GOLOVKO

Outstanding personalities domestic didactics

The 90th anniversary of professor Oleksandr Bugayov

The article highlights the life and career of professor O. Bugayov. Substantiates its role in the development of theory and methods of teaching physics in Ukraine. Analyzed the results of teaching reading, the 90th anniversary of the birth of the scientist in the conference «Problems of a modern textbook».

Keywords: didactics of physics, head of science school textbooks on physics.

Розвиток підручникотворення в галузі початкової освіти України (40–80-ті роки ХХ ст.)

Людмила БОНДАР,

кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України

У контексті модернізації сучасної освіти підручнику належить особлива роль порівняно з іншими засобами навчання. Нині необхідним є новий підручник, у якому все – від змісту, структури до технічної характеристики – має слугувати реалізації мети навчання і виховання. Саме це є найвищим критерієм ефективності підручника, його створення та вдосконалення. Отже, актуалізується проблема підручникотворення як одного із пріоритетних напрямів розбудови національної школи.

Особлива увага щодо створення підручника приділяється в галузі початкової освіти, адже він розглядається як основне джерело знань з певного предмета, де викладаються основи знань «на рівні сучасних досягнень науки й культури. Для кожного типу навчальних закладів видаються підручники, які відповідають програмам і завданням цього закладу, віковим та іншим особливостям тих, хто навчається» [2, с. 362].

Зміст шкільної освіти протягом ХХ ст. зазнав докорінних змін. У 40–80-х роках в Міністерстві освіти

також обговорювалося питання оновлення змісту освіти, що знайшло відображення в навчальних планах та програмах. Нові навчальні плани потребували створення відповідних підручників. Значимо, що у різні історичні періоди в Україні проблему підготовки шкільних підручників розв'язували по-різному, і цей досвід заслуговує на узагальнення та осмислення.

Зокрема, в 30-х роках, зазначає Я.П. Кодлюк, підручник розглядався як основний засіб навчання, а навчальний матеріал – як нормативний, обов'язковий для запам'ятовування. У 50-х роках підручник стає об'єктом наукового дослідження: з'ясовуються психологічні та педагогічні вимоги до його конструювання, здійснюються спроби виокремити первісні структурні елементи книжки тощо. У 50–60-х роках звертають увагу, крім викладення матеріалу, на методичний апарат, спрямований на регламентацію як діяльності вчителя, так і учнів на уроці; у 70-х – в ході підготовки і проведення шкільної реформи гостро постає проблема підвищення теоретичного рівня навчального матеріалу, посилення його інформативності; у 80-х – нові тенденції в теорії підручника стосувалися розроблення прийомів позитивної мотивації навчальної діяльності, усунення перевантаження навчальним матеріалом, стимулювання творчої діяльності, посилення процесуальної спрямованості навчання [6, с. 25–31].

Новий етап розвитку початкової освіти, а отже, і змісту навчання розпочався в 30-х роках ХХ ст., що було пов'язано з реалізацією постанов ЦК ВКП(б) «Про початкову та середню школу» (1931), «Про навчальні програми та режим роботи в початковій та середній школі» (1932), «Про підручники для початкової і середньої школи» (1933), «Про структуру початкової і середньої школи в СРСР» (1934) та Постанови Ради народних комісарів СРСР і ЦК ВКП(б) «Про організацію навчальної роботи і внутрішній розпорядок у початковій неповній середній і середній школі» (1935). У цей період було вирішено відмовитися від складання «місцевих» навчальних планів і виробити єдиний зміст для сільських і міських шкіл та визначити основні принципи складання нових навчальних планів і програм з усіх предметів.

Варто зазначити, що у період з 30-х по 80-ті роки було видано такі навчальні плани: у 1939 і 1946 роках – для початкових і середніх шкіл УРСР; на 1952/53 і 1957/58 н.р. – для початкової, семирічної та середньої школи; на 1961/62 н.р. – для восьмирічної та середньої школи, шкіл робітничої та сільської молоді; на 1971/72 н.р. – для середніх загальноосвітніх трудових політехнічних шкіл; на 1988/89 н.р. (перехідний) – для середньої загальноосвітньої школи.

Нові навчальні плани закріплювали перехід до предметної побудови змісту навчання. Наприкінці 40-х – початку 50-х років у навчальному плані початкової школи відбулися зміни: зменшилося тижневе навантаження в 1–2-х класах на 5 год., в 3–4-х – на 7–8 год.; збільшився перелік навчальних предметів (іноземна мова, каліграфія, малювання); у 3–4-х класах суспільствознавство замінили історією СРСР, у 1–2-х – замість природознавства вводиться пояснювальне читання тощо. У 1954–1959 роках змінився розподіл годин на користь предметів природничо-наукової, математичної та трудової систем, а з 1962/63 н.р. в 4-му класі серед навчальних предметів з'явилася «природознавство» (поєднало природознавство і географію).

У 1930–1932 роках спостерігається поступовий відхід від комплексних програм та проектів і розпочинається створення нових програм і підручників. Відповідно до Постанови ЦК ВКП(б) «Про підручники для початкової і середньої школи» (1933), де наголошувалося на необхідності переходу до стабільних підручників та ролі навчальної книги в опануванні учнями знань, Наркомос РРФСР почав видавати стабільні підручники, розраховані на багато років. Результати діяльності Наркомосів щодо створення підручників узагальнено в Постанові РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про видання і продаж підручників для початкової, неповної середньої та середньої школи (серпень, 1935 р.). У ній зазначалося, що протягом 1933–1935 років школи отримали понад 150 млн підручників, але зростання кількості учнів потребувало і збільшення кількості навчальної літератури [8, с. 291].

До створення підручників активно залучалися відомі педагоги та вчені, і до 15 липня 1934 року побачили світ 45 млн примірників. Для початкової школи було видано: буквар Е.Я. Фортунатової та Л.К. Шлегер, збірник арифметичних задач і вправ з математики Н.С. Попової, арифметику для п'ятого року навчання І.Г. Попова, збірник задач з геометрії М.О. Рибкіна та ін. Водночас процес стабілізації підручників був складним і частина їх щорічно перероблялася, з певних предметів були дозволені «допущені», а не стабільні підручники. Наркомос РРФСР здійснив величезну роботу з їх перевірки безпосередньо в школі. «Допущені» підручники аналізувалися в ідеологічному, науково-теоретичному, мовностилістичному й ілюстративно-оформлювальному аспектах. Цей аналіз засвідчив, що підручник з природознавства для початкової школи у двох частинах (1933, 1934), автором якого є В.О. Тетюрев, не відповідав рівню розвитку та віковим особливостям учнів і був складним за змістом. Не були вдосконалені й підручники з географії. У цілому, як зазначають дослідники, вивчення стабільних підручників 1933–1934 років «виявило не лише їх негативні сторони, а й позитивні тенденції: ... більша відповідність між науково-методичними вимогами програм та ідейно-теоретичним змістом підручників; добір необхідного мінімуму наукової інформації та визначення послідовності вивчення того чи іншого навчального предмета з урахуванням вікових особливостей учнів та освітньо-виховних завдань кожного етапу навчання; орієнтація змісту підручників, їх організаційно-методичних настанов на урок як основну форму організації навчальних занять і пізнавальної діяльності школярів; вироблення дидактичного й методичного забезпечення підручників, логічної структури та форми викладу навчального матеріалу, що відображали специфіку та якісну своєрідність одного чи іншого предмета» [там само, с. 289–290].

Народний комісаріат освіти зобов'язав УНДІП «приступити до систематичної, науково-критичної та науково-експериментальної роботи над проблемами підручника» [12, с. 35]. С.Х. Чавдаров у статті «Про методи наукової роботи над підручником» (1933) зазначав, що «тенденція щороку творити новий підручник впливала із основної тенденції знищити зовсім підручник... Підручник, його зміст, його тип, профіль має становити важливу проблему педагогіки як науки» [там само]. Науково-критичну роботу над підручником він розглядав з позицій створення його теоретичних основ (побудова, оформлення); опрацювання науково-методичних питань щодо роботи з підручником учителя й учня; критичного аналізу використовуваних підручників та вивчення зарубіжних підручників з метою осмислення цінного досвіду з методичної техніки й оформлення; вивчення досвіду роботи шкіл за тими чи іншими підручниками; внесення пропозицій з удосконалення деяких підручників, коригування їх

змісту; укладання науково апробованих методичних посібників.

У зазначеній вище статті відомий методист проаналізував схему наукового вивчення підручника, розроблену американським педагогом Отісом, та схему, запропоновану професором П.П. Блонським. Він виокремив визначені Отісом загальнопедагогічні критерії вивчення підручника: відповідність місцевим умовам, зміст (мета, особливості, соціальна значущість матеріалу, його обсяг, науковість, стиль), порядок викладення матеріалу, питання зовнішнього вигляду підручника. Позитивним у цій схемі С.Х. Чавдаров вважав порядок викладення матеріалу, а негативним – відсутність єдиного принципу диференціації різних моментів у вивченні підручника. На його думку, цю схему Отіс пропонував як загальну для вивчення будь-якого підручника. У згаданій статті С.Х. Чавдаров також навів основні критерії, запропоновані американськими педагогами Френзенем і Нейтом зі штату Айова: 1) рівень інтересу; 2) зрозумілість; 3) об'єктивна цінність змісту; 4) об'єктивна цінність методу; 5) зовнішні елементи. При цьому він зазначає, що дані критерії спрямовувалися передусім на вивчення підручника з біології. Ми вважаємо, що вони можуть бути використані до будь-якого підручника для початкової школи.

Продовжуючи працювати над питанням удосконалення підручників, відомий педагог і методист наголошував на важливості розв'язання чотирьох завдань, а саме: робота над змістом підручника, аналіз принципів і техніки його побудови та врахування якості словесного і зовнішнього оформлення. Водночас він порушив питання про обсяг наукової роботи над підручниками та висловив думку щодо джерел організації їх вивчення, до яких відносив спеціально організовану систему роботи за певним підручником та матеріали з педагогічного досвіду шкіл і педагогів. С.Х. Чавдаров звернув увагу на потребу в чіткій організації системи вивчення й наукової перевірки підручників, виділив особливості кожного з означених джерел. Щодо першого, то, на його думку, вивчення й перевірка підручника мають зосереджуватися в конкретних школах, групах учителів; наукова організація процесу викладання шкільного предмета потребує організації відповідних форм використання матеріалу підручника; якщо не організовується цілісний процес навчання з окремого предмета, то використовується система контрольного синтезування результатів роботи з підручником за певний період.

Другим важливим джерелом нагромадження інформації для наукового вивчення підручників, на думку С.Х. Чавдарова, є дані опитування вчителів, їхні щоденники та робочі зошити, матеріали медкомісій шкіл, міських об'єднань, учителів окремих предметів, а також одержані безпосередньо від учнів, дані шкільних бібліотек. Одним із заходів, що може дати матеріал для наукового вивчення підручників, він вважав громадське їх рецензування та

проведення конференцій з питань підручникотворення [12, с. 41–43].

Завдяки реалізації рішення Постанови РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 15 травня 1934 р. «Про викладання географії у початковій і середній школі СРСР» значно поліпшилося вивчення цього предмета (глибше засвоєння основних географічних понять, краще орієнтування по карті). У початковій школі забезпечувалося систематичне вивчення арифметики, збільшилася кількість вправ на усний та письмовий рахунок, розв'язування задач та прикладів. Більше уваги приділялося розвитку математичного мислення та різним практичним вправам (вимірювання на місцевості площ земельних ділянок, класних кімнат тощо).

У 1937 році з'явився перший стабільний підручник для 3–4-х класів – короткий курс історії СРСР за редакцією професора О.В. Шестакова. Протягом 1938–1941 років у центрі уваги педагогічної науки та шкільної практики перебували питання вдосконалення викладання російської мови, обговорювалися недоліки програм і підручників. У 1938 році було прийнято рішення про обов'язкове вивчення російської мови в національних школах. Упродовж цих років посилювалася увага до дидактичних і методичних проблем у науково-дослідних інститутах, видано методичні посібники з викладання української та російської мов для початкової школи. Зокрема, в 1939 році вийшла «Методика викладання української мови», підготовлена С.Х. Чавдаровим, яка була першим систематичним курсом методики викладання української мови.

Із середини 40-х років в Україні приділяється велика увага створенню нових підручників для початкових класів: підручники з української мови С.Чавдарова, «Новий буквар» Б.Саженока, читанки М.Миронова, Т.Горбунцової та ін. Вони забезпечували діяльність початкової школи майже до середини 70-х років. У цей період, за свідченням О.Я. Савченко, у шкільній дидактиці розвивається теорія шкільного підручника, що охоплює (у сучасному розумінні) підручничознавство і підручникотворення [10, с. 92].

Часто спостерігалися і розбіжності між програмами та підручниками. Зокрема, в 1946 році учні молодших класів вивчали мову за підручниками, побудованими відповідно до складених у 1938 році програм (програми з мови зазнали змін). У 1948 році побачило світ дев'яте видання підручників з української мови С.Х. Чавдарова, в яких було усунуто розбіжності між програмами й підручниками. У підручниках для кожного класу спочатку розміщувався матеріал для повторення вивченого в попередньому класі, далі – для засвоєння, а в кінці – для повторення вивченого в певному класі. У нових підручниках було збільшено кількість усних завдань і зменшено кількість письмових вправ для уникнення одноманітності змісту. Для створення підручників автор використовував різні джерела: художні твори (проза і вірші), науково-популярні

нариси та статті. Він надавав перевагу текстам, які ознайомлювали учнів з розвитком промисловості країни, техніки, сільського господарства та культури. Причому засобами підручника мала реалізуватися мета – сприяти підвищенню рівня розумового розвитку молодших школярів. Як зазначають В.В. Давидов та Д.Б. Ельконін, експериментальні дослідження в 50–60-х роках засвідчили зміни вікових можливостей молодших школярів під впливом навчання й довели їх спроможність засвоювати більш складний програмний матеріал [3].

З 1959 року в 4-му класі вводиться новий предмет – природознавство, в якому поєдналися відомості із самостійних предметів природознавства і географії. Також учні 4-х класів вивчали короткий курс історії СРСР (епізодичні розповіді). Російська мова вивчалася в 1–8-х класах, і в цих же класах вводився курс трудового навчання. З 3-го по 8-й клас також передбачалася участь школярів у суспільно корисній праці. У зв'язку з цим в 1–4-х класах збільшилася тривалість навчального року з 33 до 35 тижнів. Якщо в перші повоєнні роки під час розв'язання проблеми вдосконалення змісту шкільної освіти більше уваги приділяли підвищенню науково-технічного рівня, то з 50-х років дедалі гостріше постає питання підготовки школярів до життя, практичної діяльності [9, с. 145–151].

У 1960–1965 роках молодші школярі користувалися читанками, складеними українськими авторами: 1-й клас – Н.О. Гов'ядовська, О.Х. Бадюк, С.С. Білий, І.Богмат, Н.О. Свиридова; 2-й клас – П.І. Гавриленко, В.Д. Глущенко, О.І. Горовий та ін.; 3-й клас – Т.П. Войтиченко-Варнавська, К.Я. Коваленко; 4-й клас – («Літературна читанка») М.М. Миронов. Також були перекладені з російської мови підручники з арифметики (автори О.С. Пчолко, Г.Б. Поляк) для 1–4-х класів, які витримали багато видань. Зокрема, за підручниками С.Х. Чавдарова учні навчалися більш як 40 років [4, с. 319; 6].

У 1971 році в країні завершився перехід до 3-річної початкової школи, зміст освіти визначався на основі єдиної (загальносоюзної) типової програми. Його національна специфіка, як стверджує О.Я. Савченко, відображалася лише в змісті рідної мови й читання, хоча і в цих предметах значна частина текстів була перекладена з російських підручників [10, с. 59].

Істотних змін зазнала програма з математики. Курс «Арифметика» був замінений новим навчальним предметом «Математика». Щоб розпочати вивчення математики за новою програмою, було видано експериментальний підручник з математики за редакцією О.І. Маркушевича. У вступній його частині висвітлено такі теми: числовий промінь, числові вирази зі змінними, рівняння і нерівності тощо. У додатку (основні теми висвітлені О.С. Пчолко) наведено відомості про техніку виконання дій над багаточисловими числами й порядок виконання дій у виразах без дужок і з дужками. Велика увага приділялася озброєнню учнів обчислювальними

навичками. Водночас поверхово розглядався геометричний матеріал (площа фігури, коло, круг). При вивченні матеріалу перехідної програми ще не використовувалися елементи алгебри, передбачені в новій програмі 1–3-х класів, про що зазначала О.С. Дубенчук [5, с. 40].

У подальшому виникла потреба в удосконаленні й підготовці нових підручників для початкової школи, що відповідали б навчальним програмам. Так, у 70–80-х роках учні 1-х класів навчалися за «Букварем» Б.С. Саженьюка і М.Т. Саженьюк (1967–1984). Підручники з читання для 1-го класу були підготовлені М.Ф. Скрипченко, Т.Ю. Горбунцовою, О.Ф. Шинкаренко (1972–1986); для 2-го класу – Н.Ф. Скрипченко, Т.Ю. Горбунцовою, Н.С. Ткаченко (1973–1989); для 3-го класу – Л.К. Білецькою, Т.Ю. Горбунцовою, М.М. Мироновим (1969–1985). Вивчення навчального предмета «Математика» забезпечувалося підручниками М.Г. Моро, М.О. Бантова, Г.В. Бельтюкова – 1-й клас (1968–1972, 1973–1984); М.Г. Моро, М.О. Бантова – 2-й клас (1968–1985); О.С. Пчолко, М.О. Бантова, М.Г. Моро, А.М. Пишкало – 3-й клас (1971–1974, 1975–1987) [4, с. 320; 6].

У 80-х роках створюються нові підручники з читання для 3-річної школи (Н.Ф. Скрипченко, О.В. Скрипченко, Н.Й. Волошина), української мови (М.С. Вашуленко та ін.), природознавства (Л.К. Нарочна, В.О. Онищук). Для навчання дітей шестирічного віку та функціонування 3–4-річної початкової школи в Україні створюються нові підручники з математики, української мови, природознавства, образотворчого мистецтва, російської мови (М.В. Богданович, М.С. Вашуленко, О.І. Мельничак, М.А. Білецька, Н.Ф. Скрипченко, Г.П. Коваль, Н.М. Бібік, М.Б. Коваль, Л.О. Варзацька, І.П. Гудзик, О.Н. Хорошковська та ін.). До підручників видавалися методичні посібники, деякі підручники доповнювалися робочими зошитами (з навчання грамоти, математики, мови, природознавства).

Зміст кожного підручника має бути певною системою наукових понять, теорій, закономірностей. Новий підручник, з дидактичного погляду, має відповідати сучасній науці, культурі, техніці; викладення матеріалу в ньому – відображати новітній рівень пізнання в певній галузі науки, надавати точне уявлення про структуру цієї наукової дисципліни, її систем та тенденцій розвитку, викладення матеріалу має враховувати і взаємозв'язок між мислительною діяльністю учнів та змістом засвоєння ними знань. Характер пізнавальної діяльності у роботі з підручником визначається передусім характером цієї системи. Зміст кожного підручника передбачає певний вид мислення, який виробляється в учнів у процесі засвоєння цього змісту. Як зазначають дослідники, підручник є ніби містком, який зв'язує науку (наукову творчість) та засвоєння наукових знань (творчість учнів). Він наочно представляє досягнення наукової творчості, з одного боку, з іншого – є вихідним пунктом сприйняття наукових знань. Розміщення матеріалу в підручнику, а також його

структура визначають логіку засвоєння матеріалу та його творче застосування учнями, вказують учителю методи роботи, які йому необхідно використати в процесі навчання [1, с. 194].

Зазначимо, що перехід початкової школи на новий зміст освіти завжди викликає потребу в підготовці нових підручників. Удосконалення навчальних програм, підручників та методів навчання має здійснюватися на науково-педагогічних засадах. У зв'язку з цим варто наголосити, що узагальнюючим науково-виробничим продуктом підручникотворення є розвивальний підручник як центральний змістово-дидактичний модуль інноваційної системи навчання.

Література

1. Варлуев А. Роль ученика в формировании мировоззрения и стимулировании самостоятельной деятельности учащихся / А.Варлуев // Проблемы школьного учебника. Вып. 7. – М.: Просвещение, 1979. – С. 187–197.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Давыдов В.В. Возрастные возможности усвоения знаний (младшие классы школы) / В.В. Давыдов, Д.Б. Эльконин. – М.: Просвещение, 1996. – 442 с.
4. Денисюк Т.Ф. Проблема створення підручників з української мови і математики для початкових класів у 50–90 роках / Т.Ф. Денисюк // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. – Вип. 6. – К., 2006. – С. 317–322.
5. Дубенчук О.С. Підготовка третьокласників до вивчення математики в 4 класі за новою програмою / О.С. Дубенчук // Початкова школа – 1970. – №3. – С. 39–45.
6. Кодлюк Я. Підручник для початкової школи: теорія і практика / Я.Кодлюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 288 с.
7. Краевский В.В. Дидактические основания содержания учебника / В.В. Краевский, И.Я. Лернер // Проблемы школьного учебника: сб. статей. – М.: Просвещение, 1980. – Вып. 8. – С. 34–49.
8. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1917–1941 гг.) / отв. ред. Н.П. Кузин, М.Н. Колмакова, З.И. Равкин. – М.: Педагогика, 1980. – 456 с.
9. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1941–1961 гг.) / под ред. Ф.Г. Паначина, М.Н. Колмаковой, З.И. Равкина. – М.: Педагогика, 1988. – 272 с.
10. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник / О.Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
11. Савченко О.Я. Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження Державних стандартів початкової освіти / О.Я. Савченко // Початкова школа. – 2001. – №8. – С. 10–12.
12. Чавдаров С.Х. Про методи наукової роботи над підручником / С.Х. Чавдаров // Комуністична освіта. – 1933. – №6. – С. 34–44.
13. Шульце Г. Размышления о воспитательных возможностях учебника для социалистической школы / Г.Шульце // Проблемы школьного учебника. – Вып. 7. – М.: Просвещение, 1979. – С. 198–207.

Людмила БОНДАР

Розвиток підручникотворення в галузі початкової освіти України (40–80-ті роки ХХ ст.)

У статті проаналізовано зміни в змісті навчальних планів і програм для початкової школи у 40–80-х роках ХХ ст., що потребували предметної перебудови змісту навчання та створення нових підручників; розкрито питання вдосконалення підручників. Відображено розвиток підручникотворення в галузі початкової освіти досліджуваного періоду та висвітлено роль навчальної книги в опануванні учнями знань.

Ключові слова: початкова освіта, початкова школа, навчання, шкільні підручники, підручникотворення, навчальні плани, навчальні програми, удосконалення підручників.

Людмила БОНДАРЬ

Развитие теории создания учебников в области начального образования Украины (40–80-е годы ХХ в.)

В статье проанализированы изменения в содержании учебных планов и программ начальной школы в 40–80-х годах ХХ в., которые требовали предметного преобразования содержания обучения и создания новых учебников; раскрыты вопросы совершенствования учебника. Отражено развитие теории создания учебников в области начального образования и освещена роль учебной книги в овладении учащимися знаниями.

Ключевые слова: начальное образование, начальная школа, обучение, школьные учебники, создание учебников, учебные планы, учебные программы, усовершенствование учебников.

Lyudmila BONDAR

Development of the theory of textbooks' creation in the sphere of elementary education of Ukraine (40–80th years XX century)

In article the changes in the maintenance of curricula and elementary school's programs in 40–80th years XX century which demanded subject transformation of the maintenance of training and creation of new textbooks are analysed; questions of perfection of the textbook are opened out. Development of the theory of textbooks' creation in the sphere of elementary education is reflected; the role of the educational book in mastering the pupils' knowledge is lighted out.

Keywords: elementary education, elementary school, training, school textbooks, creation of textbooks, curricula, curriculum, improvement of textbooks.